

*აგრეთვე ჭრუხინშუაღანს ხახვლმანს
ნძილანს ხახვლმანსო ანახვერსიქეფი*

პლაზმა დედამიწაზე და სამყაროში: მომავალი ენერჯის წყაროები - I

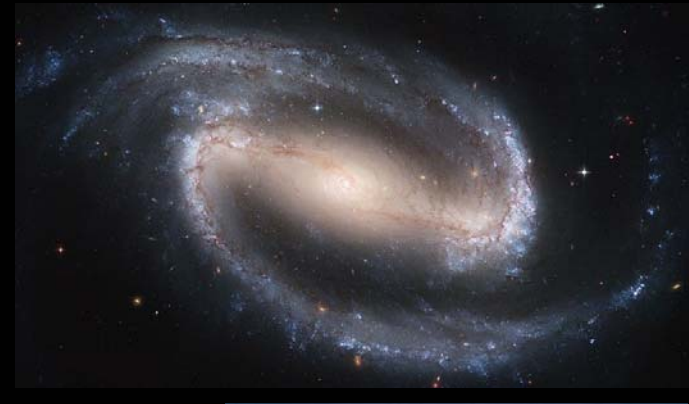
აღ. თევზაძე

მომავალი ენერჯის წყაროები

I. პლაზმა სამყაროში

ალ. თევზაძე

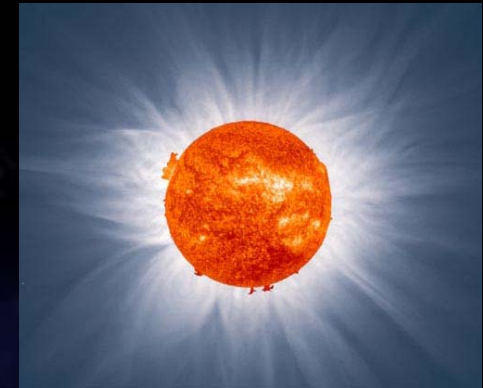
14 დეკემბერი, 2009

II. პლაზმა მზესა და ვარსკვლავებში

ნ. შათაშვილი

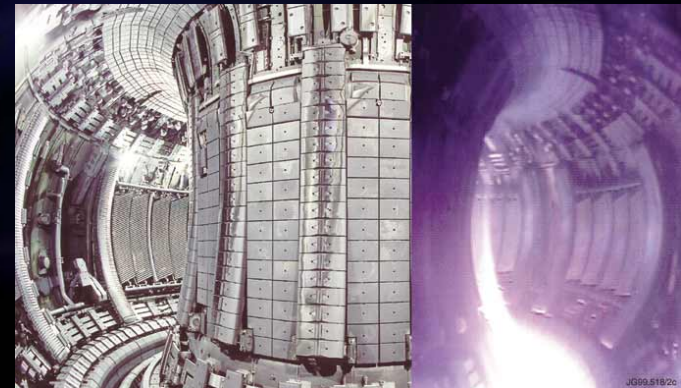
21 დეკემბერი, 2009

III. პლაზმა დედამიწაზე

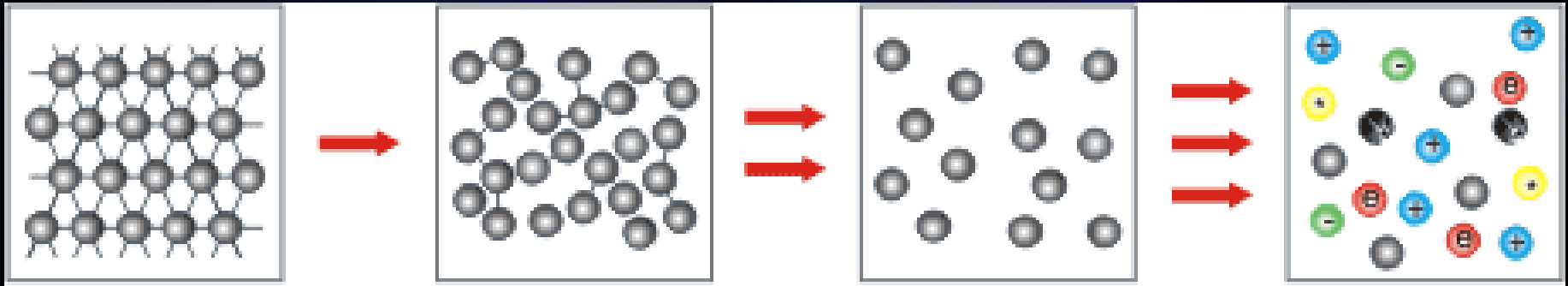
ვ. ბერეჟიანი

28 დეკემბერი, 2009

რა არის პლაზმა?

მეოთხე აგრეგატული მდგომარეობა

პლაზმა ბუნებაში

მაღალტემპერატურული
პლაზმა (30,000 °C)

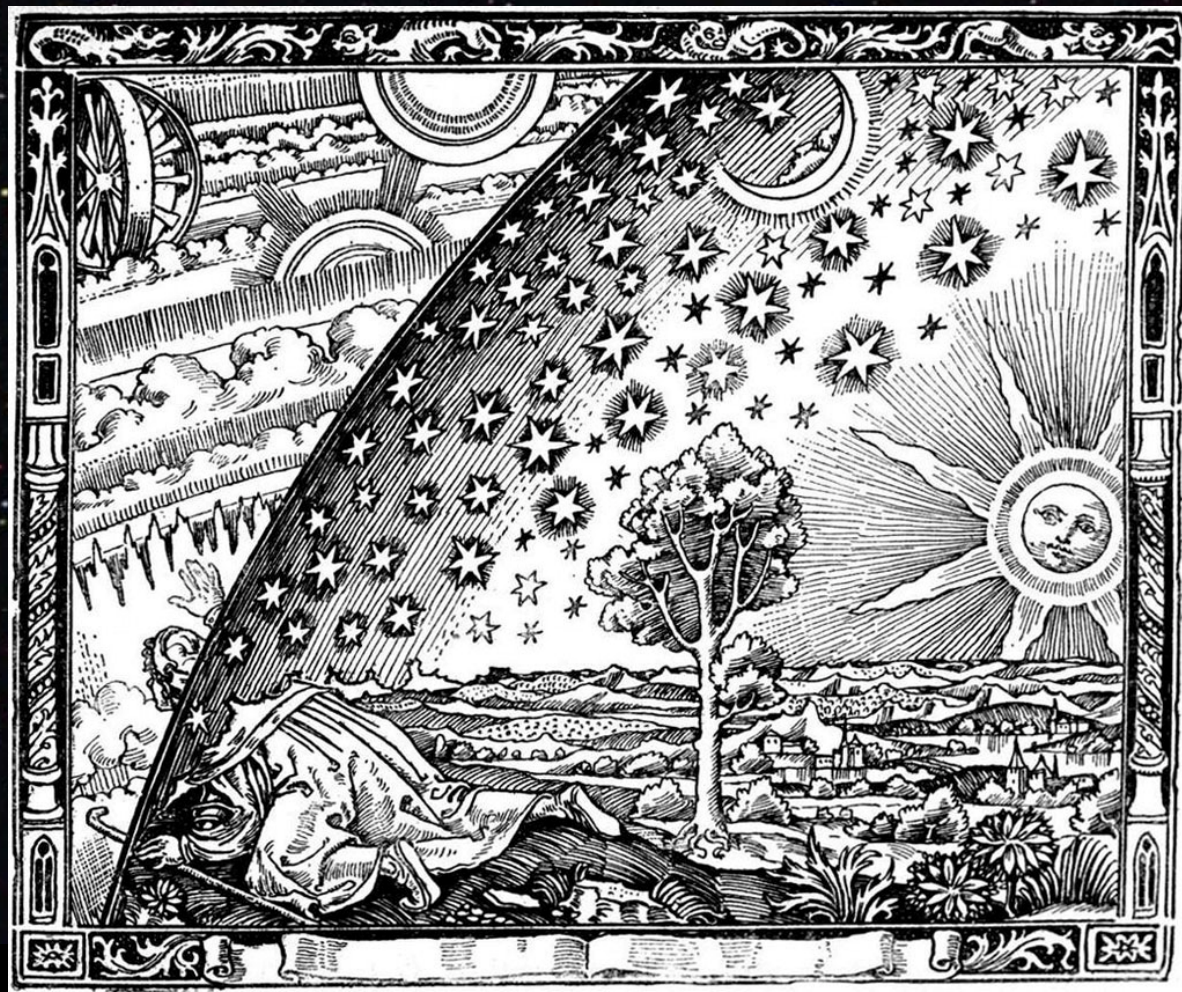
ნაწილობრივ
იონიზირებული
პლაზმა

ენერჯის წყაროები

ხილული სამყაროს 99% პლაზმურ მდგომარეობაშია
რა ენერჯია კვებავს ამ გამოსხივებას?

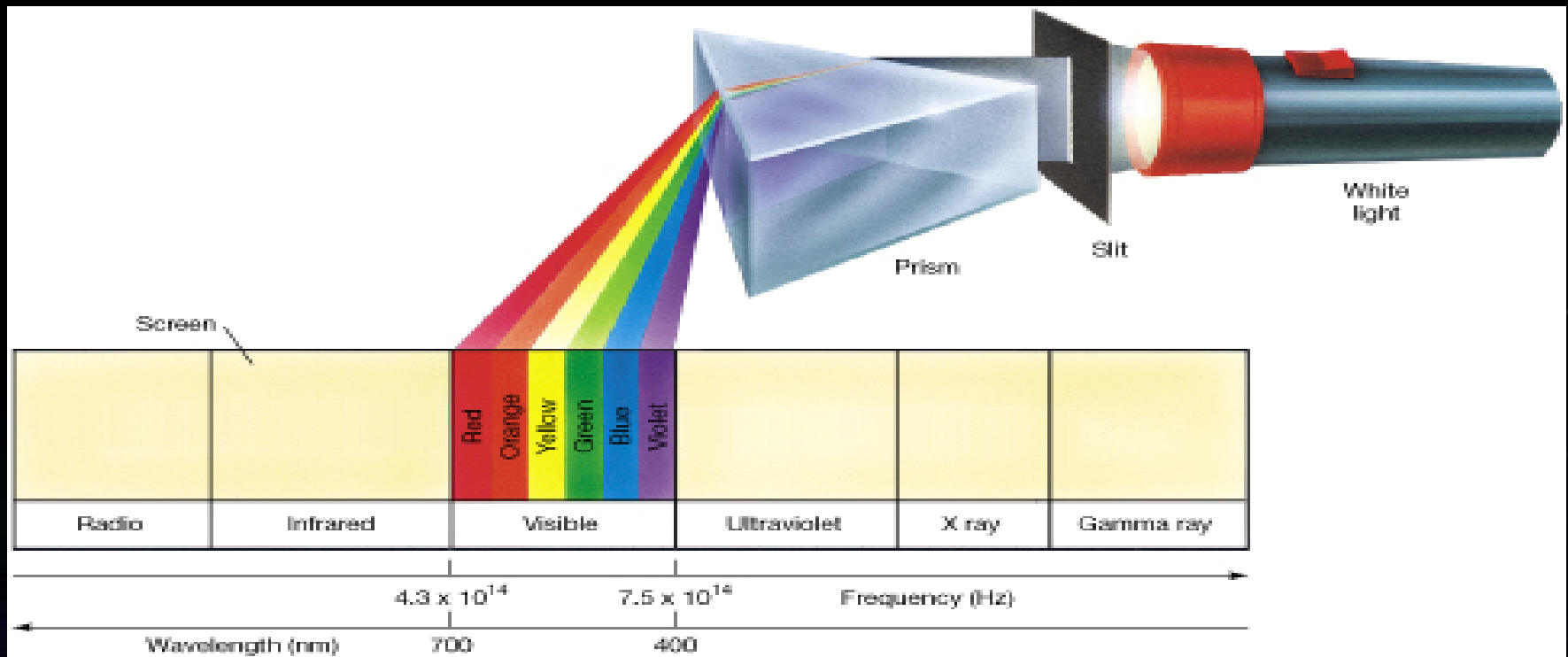
ხილული სამყარო

თვალთ დანახული ცა: გამოსხივება ხილულ სპექტრში

გამოსხივების სპექტრი

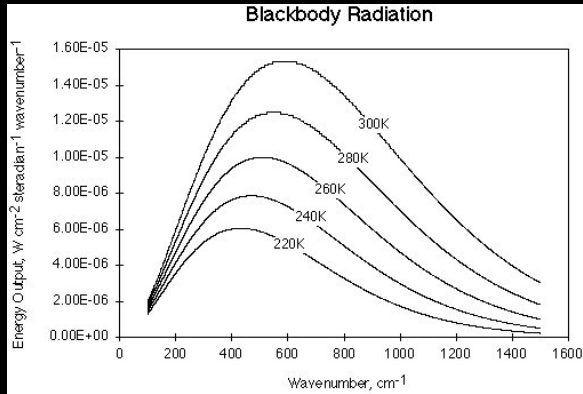
ელექტრომაგნიტური ტალღის სპექტრი

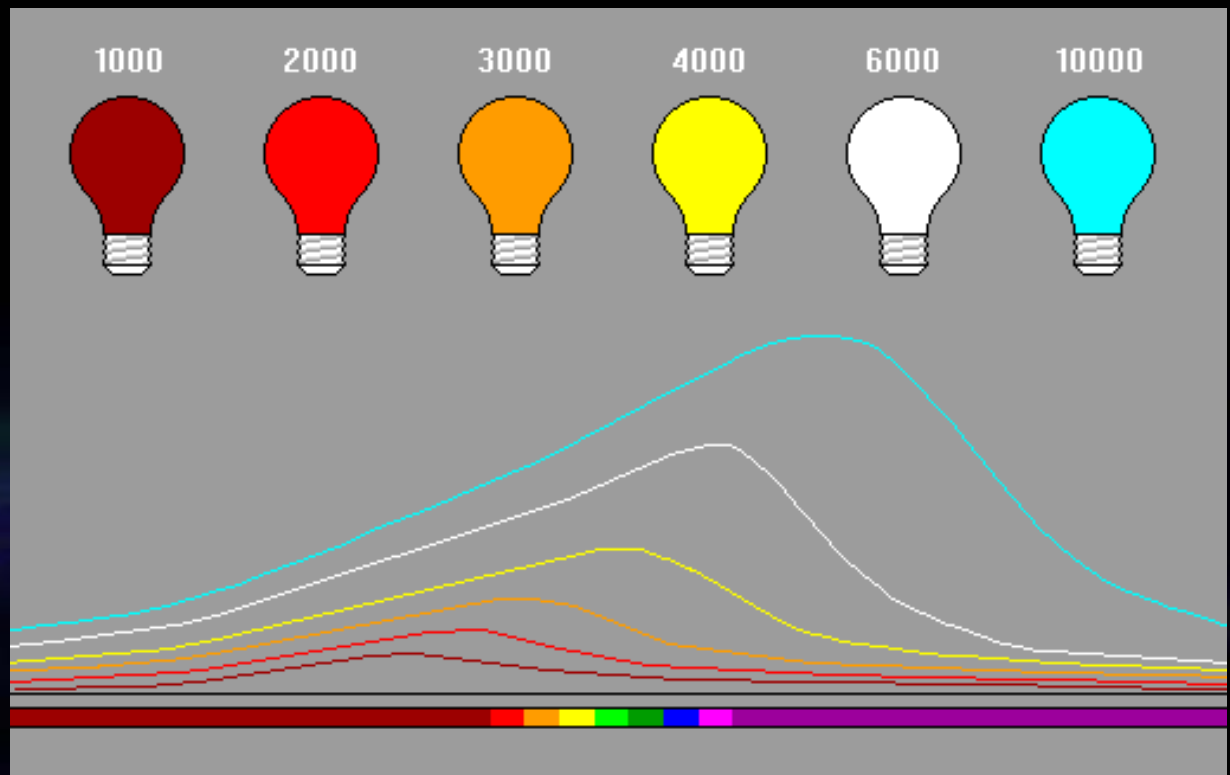
ხილული

რადიო, ინფრაწითელი, ულტაიისფერი, რეტგენი, გამა სხ.

გამოსხივების სპექტრი

შავი სხეულის გამოსხივება (სითბური) სპექტრი – ტემპერატურა

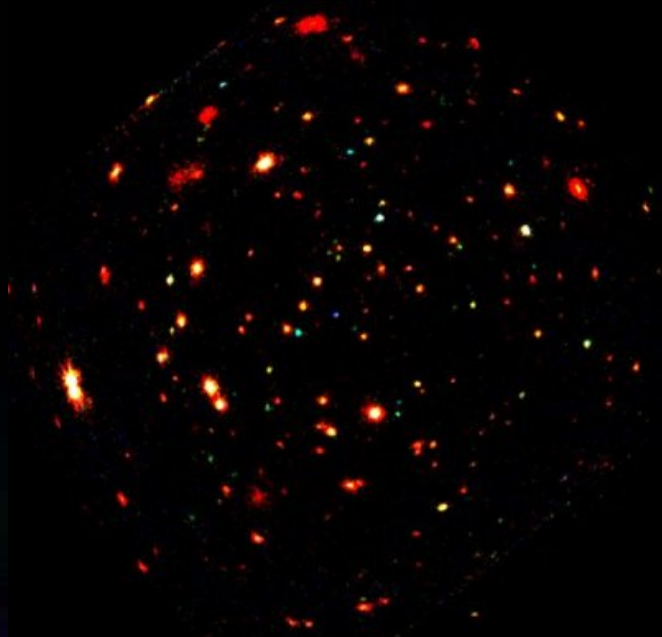
მზის ეფექტური ტემპერატურა: $\sim 5,500 \text{ }^\circ\text{C}$

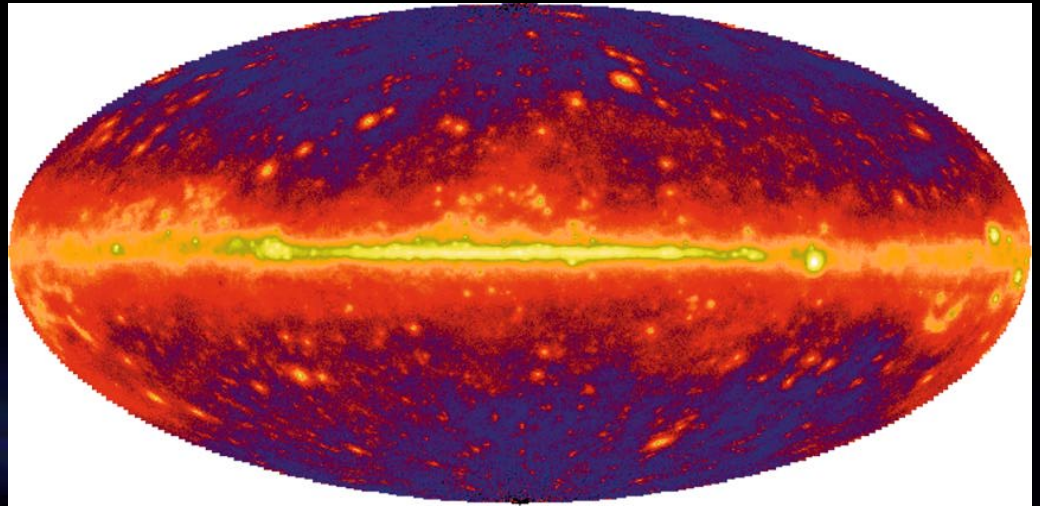
მაღალენერგეტიკული გამოსხივება

რენტგენის წყაროები

გამა გამოსხივების წყაროები

$>10^7$ °C (100eV)

$>10^{10}$ °C (100KeV)

სატელიტური დაკვირვებები

ენერგიის წყაროები

უნივერსალური ენერგეტიკული სკალა: უძრავობის ენერგია

$$E_m = m C^2$$

ჩვეულებრივი საწვავი

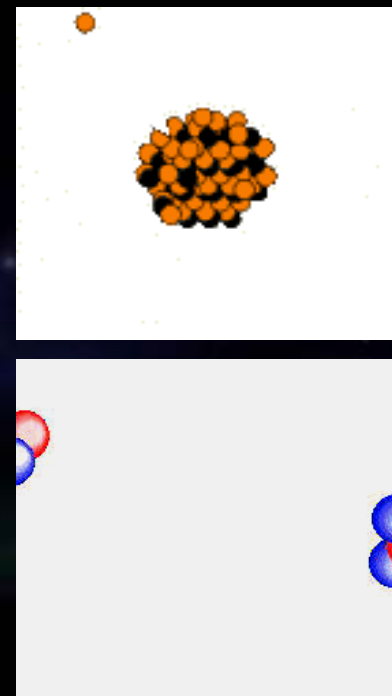
$$\sim 0.0... \% E_m$$

ბირთვული დაშლა

$$\sim 0.1\% E_m$$

ბირთვული სინთეზი

$$\sim 0.5\% E_m$$

გრავიტაციული ენერგია დედამიწაზე

დედამიწის მიზიდულობის ველში:
გრავიტაციული ენერგია

$$E_g = m g h$$

კინეტიკური ენერგია

სითბური ენერგია

მაგალითი:

ჩანჩქერის სიმაღლე:

100 მეტრი

ტემპერატურის მატება:

0.24 °C

გრავიტაციული ენერგია სამყაროში

გრავიტაციული მიზიდულობის ძალა: $F_g = GMm/r^2$

გრავიტაციული პოტენციალი: $U = F_g r$

გამოთავისუფლებული გრავ. ენერგია: $\Delta E_g = \Delta U$

საცდელი **m** მასიდან მეტი ენერგიის მისაღებად:

$$F_g \uparrow - M \uparrow, r \downarrow$$

გრავიტაციულად კომპაქტური ობიექტები

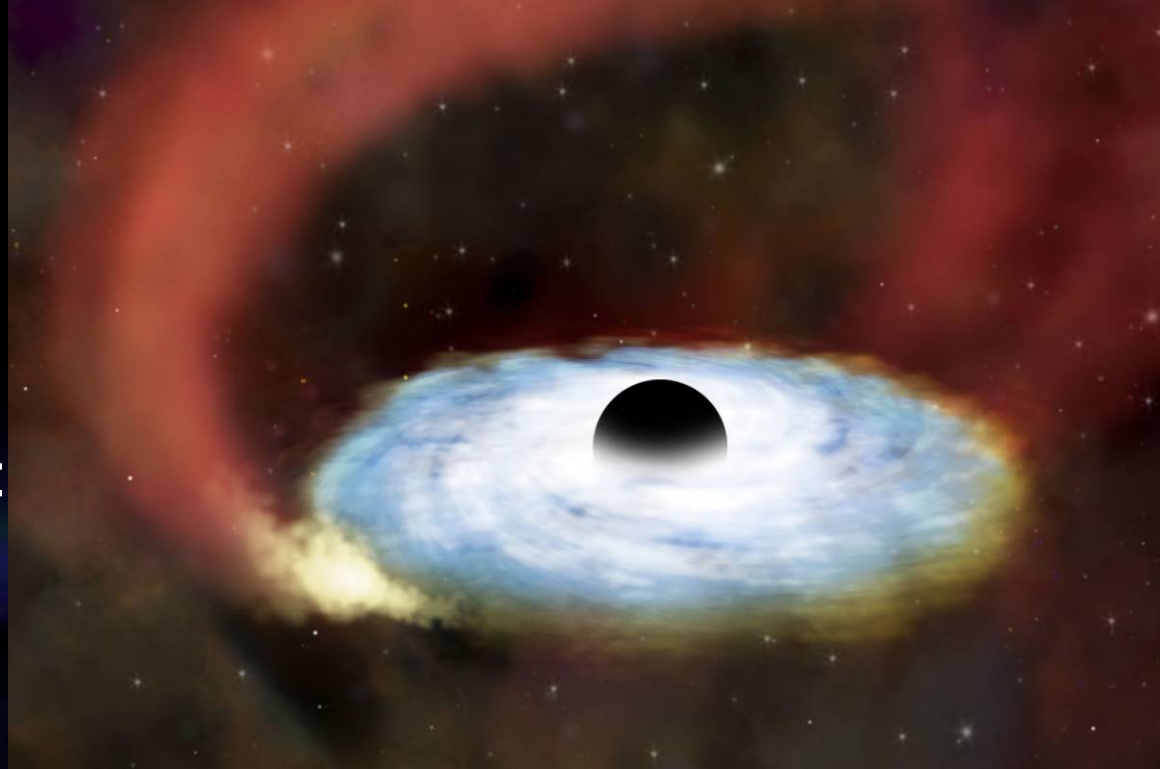
აკრეცია

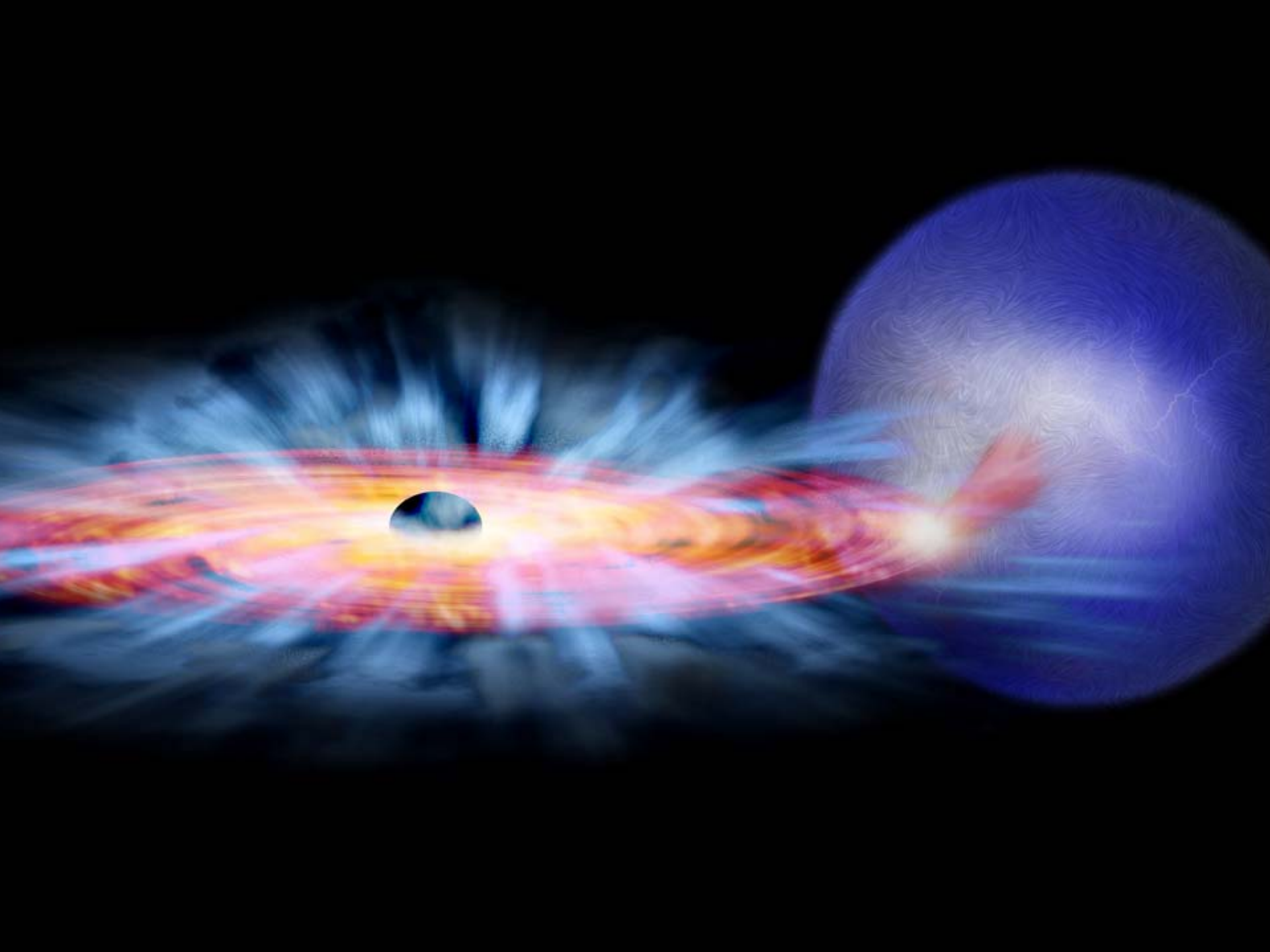
აკრეციული დისკები ორმაგ სისტემებში

ცენტრალური ობიექტი:
მასიური შავი ხვრელი

გამოყოფილი ენერგია:

$\sim 10\% E_m$

აკრეცია შავ ხვრელზე

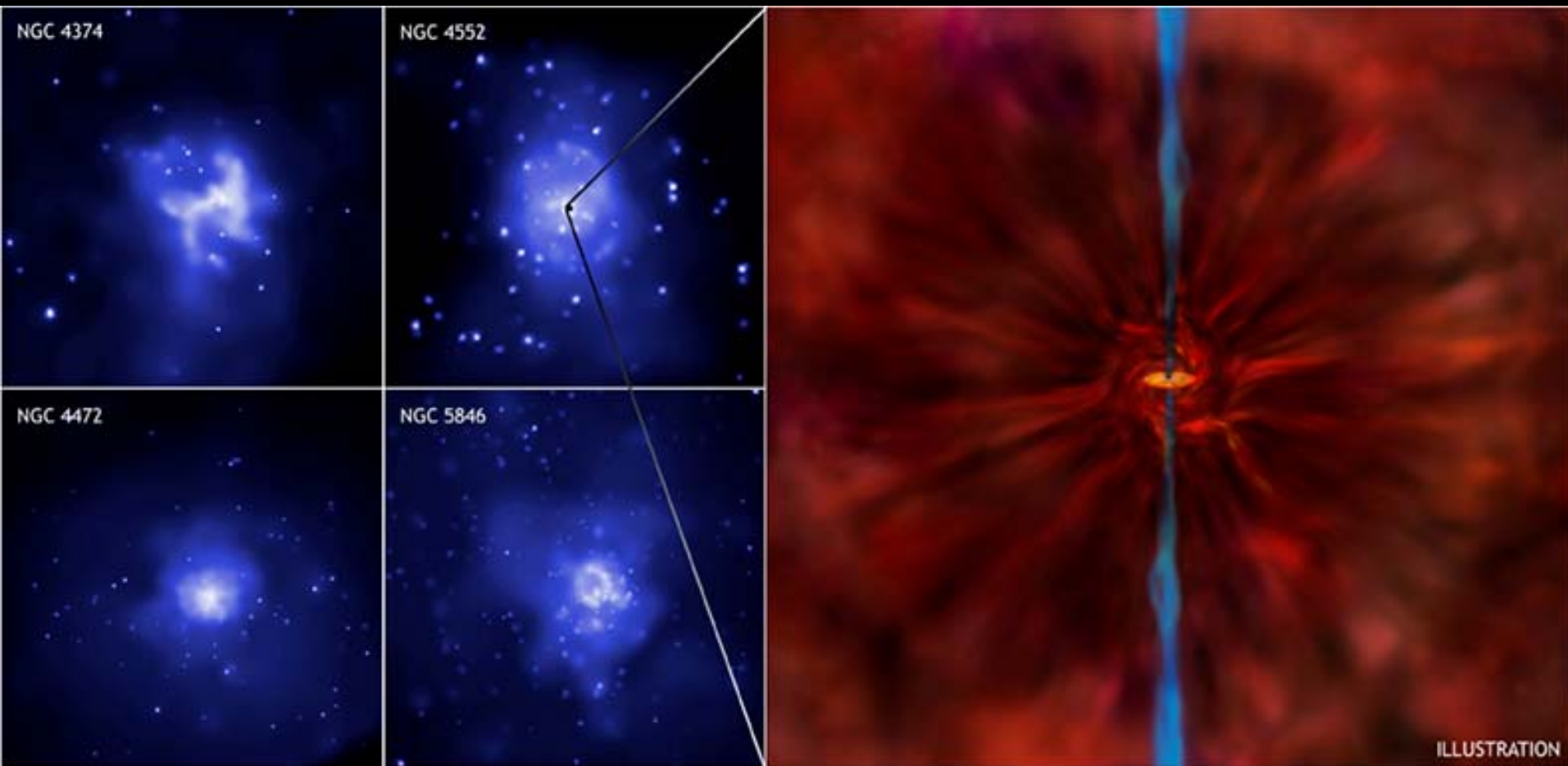
აკრეცია ნეიტრონულ ვარსკვლავზე

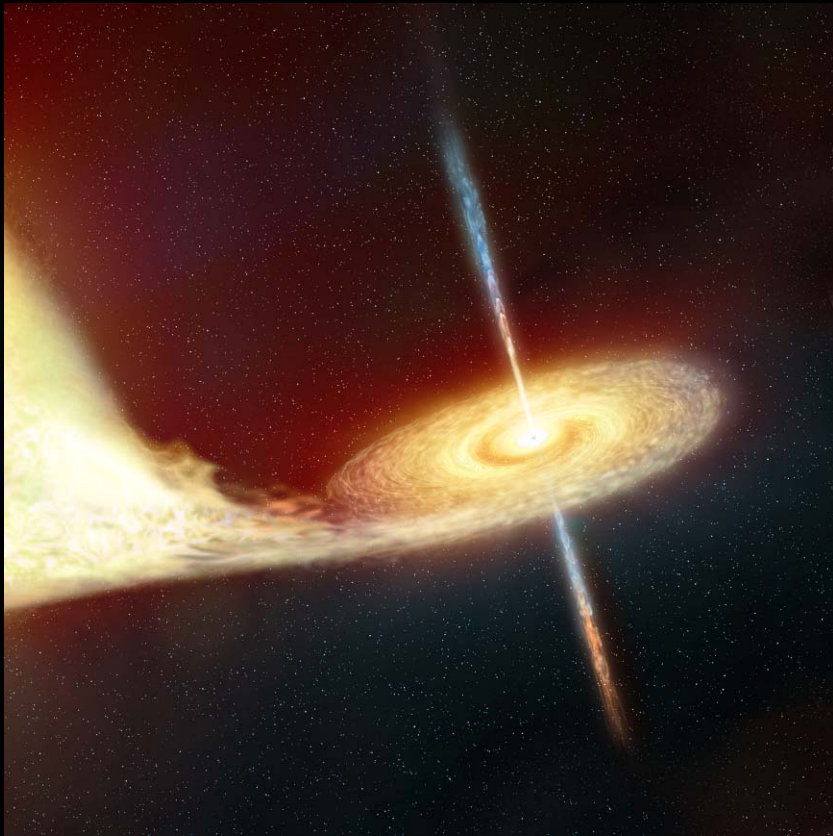
აკრეცია

აქტიური გალაქტიკური ბირთვები

ჭავჭავური დინებები (ჯეტები)

წყლის ჭავლი ჭიქაში

აკრეციის თანმდევი
ჭავჭავური დინება
(რელატივისტური ჯეტი)

რელატივისტური ჯეტები

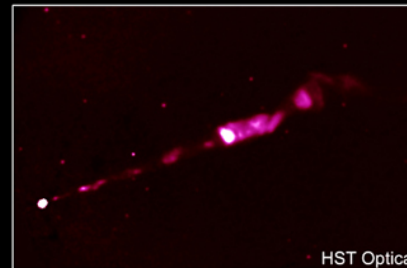
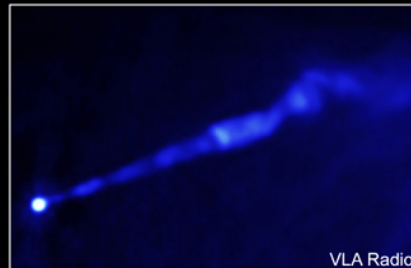
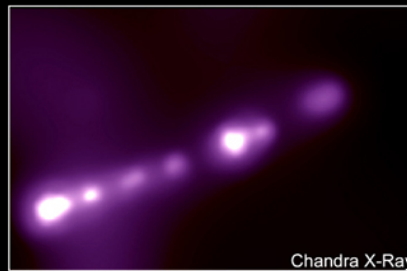
M87 ელიფსური გალაქტიკის ჯეტი

სიგრძე 5,000 ს.წ.

მანძილი

დედამიწამდე:

50 M ს.წ.

პლაზმა სამყაროში

მაღალენერგეტიკული პროცესებისა და ენერგიის წყაროების შესწავლის ბუნებრივი ლაბორატორია

+ გრავიტაციული ენერგია (აკრეცია)

– თერმობირთვული ენერგიის წყაროები (მზე და ვარსკვლავები)